

Format de citation

Borkovec, Pavel : recension de : Marcela C. Efmertová / André Grelon (eds.): Jan Mikeš, Des ingénieurs pour un monde nouveau. Histoire des enseignements électrotechniques (Europe, Amériques), XIXe-XXe siècle, Bruxelles : P.I.E. Peter Lang S.A., 2016, dans : Český časopis historický, 2018, 1, p. 301-304, DOI: 10.15463/rec.1256102515

český
časopis
historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées. Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

v císařské metropoli, kde se proslavil nejen jako milovník umění a dandy, ale i jako bystrý myslitel úvahami a studiemi nad projektem nové elity a nového uspořádání společnosti.

Druhá část knihy, nazvaná „Begriffe und Konzepte der Adels- und Elitenforschung“ je mnohem úteřejší, zahrnuje jen čtyři kapitoly. Na rozdíl od části předchozí je zaměřena výrazně konkrétněji a věnuje se čtyřem, Reifem pečlivě zvoleným a v textu podrobně rozebraným, tématům. První „Die Ordnung der Familie“ se zabývá proměnou sociální struktury a myšlení uvnitř šlechtických rodin a změnami jejich životního cyklu období druhé poloviny 18. století.

Kapitola druhá je chronologicky posunutá o půlstoletí dále a nese název „Vor der Stände- zur Klassengesellschaft: Adel um 1800“. Reif tu zajímavě zachycuje přelomovou dobu konce *ancien régime*, jež nastává po vypuknutí Velké francouzské revoluce (a v říši ještě více spolu s napoleonskými válkami). Pokouší se zachytit proměnu myšlení i chování této společenské vrstvy i její chápání vnějším světem, stejně jako „revitalizaci“ a upevnění pozic šlechty v novém Prusku po roce 1815.

Třetí kapitola „Die Junker“ se pokouší o obecnou charakteristiku mimořádně specifické části pruské šlechty, tzv. junkerů. Autor rozebírá tento pojem jak v lexikálním, tak literárním významu, neopomíjí ani jeho literární ztvárnění a upozorňuje na schematizované vyobrazení tzv. junkerů v dobových karikaturách. V prvé řadě se ale zabývá sociálními specifiky této šlechtické skupiny a otázkou, z jakého důvodu se junkeré stali synonymem pruské elity a konzervatismu.

Kapitola čtvrtá a poslední, „Adeligkeit“ - historische und elitentheoretische Überle-

gungen zum Adel in Deutschland seit der Wende um 1800“, zkoumá samotný pojem šlechtictví (Adligkeit), diskutuje jednotlivé koncepty a názhledy historiků na tuto otázku. Kromě toho se také zabývá tím, co vlastně šlechta je (a není), stejně jako (v obecné rovině) jak je chápána ve vědeckém diskurzu.

Knihy *Adel, Aristokratie, Moderne* sice není komplexní, natož uzavřenou studií, přináší však řadu cenných informací k podobě, proměnám a vývoji šlechty a aristokracie v německém prostoru v průběhu dvou minulých staletí. Pro studium dějin elit a šlechty kniha (zejména její na konkrétní problémy zaměřené kapitoly) představuje nepřehledný soubor důležitých informací, nezbytných k náležité reflexi vývoje elit ve středoevropském prostoru.

Jan Županič

Marcela EFMERTOVÁ –
André GRELON (dir.)

Avec la collaboration de Jan Mikeš.

***Des ingénieurs pour un monde nouveau.
Histoire des enseignements électrotech-
niques (Europe, Amériques),***

XIXe – XXe siècle

Brussels, P.I.E. – Peter Lang S.A. 2016,
548 s., ISBN 978-2-87574-246-9.

Komparačně pojatá publikace, vycházející z dlouhodobého výzkumu, na němž se podílelo 28 světových specialistů z mnoha zemí Evropy a Ameriky, se zaměřila na historii (elektro)technického vzdělávání a uplatnění (elektro)technických elit a kádřů. Vzešla ze setkání odborníků na mezinárodní konferenci *Le monde progressivement connecté – Les électrotechniciens au sein de la société européenne au cours des XIXe et XXe*

siècles, podporované Comité d'histoire de l'électricité et de l'énergie při EDF v roce 2010. V centru pozornosti stál proces, kterým se elektrotechnika jako studijní obor začlenila do národních vzdělávacích programů, dále otázka, jak se projevil transfer technických poznatků mezi jednotlivými zeměmi v oblasti vzdělávání i průmyslové praxe. Diskutováno bylo i o tom, jak se absolventi moderních technických oborů uplatnili v praxi, např. při realizaci elektrifikace, jež se stala důležitým strategickým průmyslovým (státním) programem v podstatě ve všech evropských vybraných zámořských zemích mezi dvěma světovými válkami. Množství dosud nepublikovaných výsledků vedlo organizátory konference k myšlence vytvořit z prezentovaných materiálů nikoliv sborník, ale kolektivní monografii s širším praktickým dopadem pro pedagogické účely, ale především pro nasměrování dalších výzkumů technických elit a jejich vlivu na dobovou společnost. Záštitu nad publikací převzalo Comité d'histoire de l'électricité et de l'énergie při EDF. Uvedená kniha je sedmým vybraným příspěvkem této řady.

Úvod publikace napsal současný prezident komitétu, prof. Alain Beltran,¹ vědecký půdorys publikace zhodnotil prof. André

Grelon,² sociolog a historik technického vzdělávání a kádrů. Kniha obsahuje rozsáhlé rejstříky: jmenný, odborných společností, technických škol, institucí a podniků a odborných periodik.

Publikace byla rozdělena na čtyři základní okruhy: Vzdělávání techniků v srdci Evropy – český a slovenský prostor (s. 77–217), počátek vzdělávání elektrotechniků v 19. století (s. 221–317), vzdělávání elektrotechniků – dlouhodobé vyhlídky (s. 321–472) a pedagogika pro elektrotechniku (s. 475–486). V první části jsou shromážděny články týkající se českých zemí, Československa, České republiky a Slovenska. Sledují především vznik a vývoj elektrotechnického školství a technického myšlení a jejich specifika a zvláštnosti. Od obecného pohledu na myšlení o technice v české společnosti (Zdeněk Beneš) a o vazbách technické výuky mezi pražskou univerzitou a technikou (Ivan Jakubec) se další příspěvky zaměřují na analýzu vysokoškolského vzdělání v jednotlivých elektrotechnických oborech. Geneze elektrotechnických studií je sledována paralelně především v Praze a v Brně, dvou centrech česko-německého technického úsilí. V Praze první profesor elektrotechniky Karel Domalíp (1891) se postaral o vyškolení první generace elektrotechnických inženýrů v češtině a stál u prvopočátků rozvoje samostatné české

1 Viz Marcela EFMERTOVÁ, *Hospodářské dějiny a business history ve francouzské historiografii*, Český časopis historický 115, 2017, s. 779. Alain Beltran (directeur d'études, CNRS a Université Paris 1) převzal vedení komitétu po významném francouzském historikovi techniky a hospodářských a světových dějin Françoisi Caronovi (1931–2014), zakladateli Association pour l'histoire de l'électricité en France (AHEF) v roce 1981, na kterou navázal současný komitét.

2 André Grelon (directeur d'études, EHESS a CNAM) se specializuje na historii školení inženýrů ve Francii a v Evropě. Z jeho děl o elektrotechnice lze připomenout účast na třídílné historii elektrotechniky ve Francii – např. François CARON – Fabienne CAR-DOT (dirs.), *Histoire générale de l'électricité en France. Tome premier, 1881–1918*, Paris 1991. Viz též M. EFMERTOVÁ, *Hospodářské dějiny*, Český časopis historický 115, 2017, s. 779.

elektrotechniky. Jeden z jeho žáků, Vladimír List, pak přešel na českou techniku do Brna a položil zde solidní základy pro následný vzestup elektrotechnických studií (Marcela Efmertová). Další příspěvky se zaměřily na rozvoj technických středních škol, který se šířil po celém území českých zemí, na příkladu střední elektrotechnické školy v Teplicích Šanově (Jan Mikeš), na legislativní úpravě ve vztahu k elektrotechnické praxi a k elektrifikaci. Nehledě na teoretickou základnu by složitý proces elektrifikace československého území nemohl nastat bez solidního legislativního zakotvení. Záhy po vzniku samostatného státu byly tyto snahy vyslyšeny a za přispění již vyškolených odborníků byl koncipován potřebný zákon, který v roce 2019 oslaví sté výročí užívání (Jan Štemberk). Uplatnění vzdělaných elektrotechniků v průmyslové praxi bylo sledováno na příkladu Ludvíka Otčenáška (Lukáš Nachtmann), formování vzdělávání elektrotechniků na Slovensku (Ludovít Hallon a Miroslav Sabol). Další referáty se zaměřily na porovnání jaderných programů pro elektrárny mezi Francií a Československem v letech 1950–1970 (Grégoire Vilanova) a charakteristiku archivních dokumentů pro elektrotechniku v Archivu ČVUT v Praze (Magdalena Tayerlová). Oproti univerzitnímu technickému vzdělání střední školy školily kádry, jejichž úkolem bylo doprovázet technickou elitu a podílet se spolu s ní na rozvoji celého elektrotechnického oboru. Společně tak byl vytvářen onen monde nouveau.

V druhé části publikace jsou shromážděny příspěvky, které představují předpoklady a vznik teoretického zázemí pro rozvoj elektrotechniky od 19. století. Např. Irina Gouzévitch se věnuje rychlosti vývoje vzdělávání v elektrotechnice v Rusku, sleduje

genezi tohoto procesu, vznik jednotlivých škol a jejich úspěch/neúspěch v letech 1832–1917. Robert Fox popsal vysokoškolskou strukturu ve vzdělání v elektrotechnice ve Velké Británii v letech 1850–1914. Serge Paquier se témuž věnoval pro inženýrské školy v Curychu a v Lausanne a jejich vlivu na švýcarský průmysl. Italský příklad vzdělávání v elektrotechnice popsal Ferruccio Ricciardi, belgický Ludovic Laloux, německý Peter Hertner a brazilský Flavio M. Heinz.

Třetí část publikace rozšiřuje charakteristiku vzdělání v elektrotechnice a v praxi pro Španělsko (Joan Carles Alayo i Manubens), pro Francii (André Grelon), pro severní Afriku (Yamina Bettahar), Portugalsko (Ana Cardoso de Matos), pro Bulharsko a Rumunsko (Alexandre Kostov), pro Řecko (Michalis Assimakopoulos a Apostolos Boutos) a pro severní Ameriku (Sonja D. Schmid) včetně MIT (Christophe Lécuyer). Příspěvky ze třetí části posouvají historii elektrotechnického vzdělávání dále a poukazují na její rozvoj zejména v průběhu 20. století. Každý národní systém se vykazoval svými specifiky. V Brazílii se technické elity aktivně zapojily do budování republiky a staly se oporou nového politického systému. V Rusku se elektrotechnika začala vyvíjet v období, kdy jí ještě mnohé národy nevěnovaly velkou pozornost. Ruští vědci tehdy zaznamenali neočekávané výsledky, které se ale bohužel neprojevil v praxi a v konečném důsledku nenašel rozvoj elektrotechniky politickou podporu tak, aby se prvotní pokrok cíleně proměnil v úspěch. Ruská elektrotechnika tak nabrala zpoždění oproti ostatním zemím, které ji předstihly. Co nemohlo poskytnout Rusko svým nadějným studentům, umožnilo Německo, které dokázalo výhodněji podpořit rozvoj elektro-

techniky. S jiným problémem se potýkala Velká Británie. Anglický průmysl se dlouho zdráhal upřednostnit teoreticky vyškolené inženýry a dával přednost lidem z praxe. Technické školství si tak muselo vydobýt důvěru průmyslu, že se jím školení odborníci mohou vyrovnat odborníkům vyškolným praxí. Každý národ tak tvořil svůj, avšak v mnohých ohledech podobný, monde nouveau a elektrotechničtí odborníci si v něm nárokovali přední místo.

I když cílem publikace nebylo podat ucelené světové dějiny dané problematiky, je nutno poznamenat, že poskytuje velmi široký záběr a množství zastoupených zemí je úctyhodné. Celkem mimo českých zemí a Slovenska je ve druhé a třetí části publikace představeno dalších 15 zemí a oblastí, z nichž je 12 evropských (Rusko, Anglie, Švýcarsko, Itálie, Belgie, Německo, Španělsko, Portugalsko, Bulharsko, Rumunsko, Řecko a Francie), jeden se váže k severní Africe a dva jsou americké (Brazílie a Spojené státy americké).

Čtvrtá část popisuje způsoby výzkumu pro doložení dobových praktik ve výuce elektrotechniky (vynálezy mezi vědou a technikou, kde autorka Christine Blondel vyvrací např. mýty utvořené okolo zakladatelů elektrotechniky, jako byl Ampère či Faraday) a pro badatelské výsledky při prezentování elektrotechnických přístrojů (např. v Musée EDF Electropolis, Claude Welty).

Jednotlivé příspěvky o národních elektrotechnických systémech umožnily editorům podat nástin badatelského a metodologického směřování v oblasti historie elektrotechniky a především v segmentu historického vývoje elektrotechnického vzdělávání a formování napříč evropským, africkým a americkým kontinentem. Odpověděly na otázky formování a úlohy elektrotechnických inženýrů v budování elektrických systémů a sítí

jednotlivých nových (moderních) národů, a otevřely tak cestu k další výzkumné práci v oboru a k budoucímu vydání ucelených světových dějin této problematiky.

Pavel Borkovec

Pavla HORÁKOVÁ – Jiří KAMEN

Přišel bejel od císaře pána: polní pošta – příběhy Čechů za první světové války

Praha, Argo 2015, 291 s.,

ISBN 978-80-257-1675-5.

Se stoletým výročí první světové války se na českém trhu objevuje řada publikací deníků či válečných spisů vojáků z této doby. Syntetickou publikaci několika těchto textů zpracovali redaktoři Českého rozhlasu Vltava Pavla Horáková a Jiří Kamen v knížce o příbězích Čechů za světové války. Obsah je členěn do kapitol po pěti válečných letech. Každou kapitolu doprovází úvodní sumář zásadních událostí toho kterého roku a shrnutí informací z vojákých deníků, citovaných v textu. Následují zápisky devíti vojáků, kteří postupně popisují své příběhy všech válečných let. Přetištěné deníkové záznamy doprovází fragmenty vzpomínek některých (tehdejších či budoucích) osobností veřejného života, jako byl novinář Jan Herben nebo spisovatelka Jarmila Glazarová. Vybrané záznamy se vhodně doplňují pokrytím odlišných zkušeností: seznámí nás se situací např. v ruském či italském zajetí, s formací legií ve Francii nebo s českým svědectvím o arménské genocidě v Baku. Podobně je pokryto i rozličné vnímání vyhlášení a konce války na různých frontách.

Text doprovází dobové obrazy: válečné pohlednice a plakáty, poštovní známky, fotografie dobových novin a snímky z fronty. Jak léta v knize plynou, oficiální c. a k. materiály